

УДК 330.83.

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА У ПРАЦЯХ М. Д. КОНДРАТЬЄВА

*О. А. Кузнецов, к. і. н., доцент, Національна металургійна академія України,
Інститут інтегрованих форм навчання, alexandrkuznetsov1956@mail.ru*

У статті розглянуто актуальні проблеми наукової спадщини видатного представника економічної думки кінця ХІХ – поч. ХХ ст. М. Д. Кондратьєва, з ім'ям якого пов'язані концептуальні положення соціальної економіки. Визначено, що методологічна особливість концепції соціальної економіки М. Кондратьєва полягає в тому, що він, розробляючи визначення господарського життя суспільства, розглядає його як реальну сукупність, яка володіє своєю конкретно системною якістю, є органічною частиною соціального цілого, взятого лише в спеціальному розрізі.

Ключові слова: соціальна економіка, соціально-економічний устрій, економічна теорія, економічна кон'юнктура, суспільний добробут, наукове прогнозування, інституціоналізація.

Постановка проблеми. Історичні реалії останньої чверті ХХ – початку ХХІ століть актуалізували значну кількість наукових проблем, пов'язаних з вивченням історії економіки та економічної думки. Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні,

яка зазнала істотних втрат, насамперед накопичених упродовж тривалого часу системних деформацій, практично не має базових умов сталого економічного розвитку.

Така ситуація потребує адекватного науково-теоретичного осмислення не лише

для її подолання, але й задля використання у ході масштабної реструктуризації економіки і, насамперед, через встановлення цивілізованого середовища для функціонування бізнесу. Це сприятиме припливу інвестицій, виходу із тіні та активізації підприємницької діяльності і зростання інновацій, а отже, сприятиме створенню нових робочих місць і зростанню суспільного добробуту [1].

У зв'язку з цим досить актуальним вбачається застосування та використання соціально-економічних концепцій, методологія яких дозволяє системно оцінити фактори соціального розвитку на різних етапах і фазах еволюційного процесу. Вбачається, що цьому відповідає циклово-хвильова теорія М. Д. Кондратьєва, яку він розробив у межах своєї концепції соціальної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні положення соціальної економіки М. Д. Кондратьєва, які були розроблені в межах його теоретичних і прикладних досліджень, знайшли свою подальшу розробку та деталізацію в напрацюваннях класиків сучасної економічної теорії. В них відображені і теоретично досліджені проблеми та протиріччя циклічно-хвильового розвитку. Насамперед це стосується економічних розвідок Дж. Кейнса [2], Й. Шумпетера [3], У. Мітчелла, Л. Мізеса [4].

Викликає інтерес історичний підхід в інтерпретації довгих хвиль представниками французької історичної школи «Анналів» [5].

Процеси, через які досліджувалися різні аспекти довгохвильової проблематики М. Кондратьєва, продовжувалися у 60–80-ті роки ХХ століття цілою низкою вчених-економістів західноєвропейської та американської школи. Наприклад, в цей період досить популярною була концепція стадій економічного зростання У. Ростоу, який синхронізував стадії, які були пов'язані із зміною лідируючих секторів економіки, з довгими хвилями М. Кондратьєва [6].

Проблеми вивчення, популяризації і поглибленого аналізу наукових поглядів М. Кондратьєва перебували у центрі уваги дослідників історії економічної думки. Більшість з цих узагальнень розвивали традиційні положення теоретичних поглядів М. Кондратьєва, використовуючи окремі його

положення у своїх роботах. До їх числа можна віднести такі дослідження вчених, як Л. Абалкін [7], Ю. Давидова [8], Н. Макашева [9], С. Меншикова, О. Клименка [10], А. Полетаєва, І. Савельєвої [11], С. Яковця [12] та інші.

Стаття Л. Абалкіна «Наукове надбання М. Д. Кондратьєва та сучасність» присвячена поновленню викреслених із історії імен видатних вчених-економістів, в тому числі і М. Кондратьєва. Віддаючи данину М. Кондратьєву, вчений підкреслює світове значення розробленої ним концепції соціальної економіки. Визначає, що «з його ім'ям... були пов'язані фундаментальні дослідження в області теорії кон'юнктури, закономірностей та показників її динаміки, теорії економічних циклів та обґрунтування довгих хвиль економічного розвитку» [7, с.15].

В монографії С. М. Меншикова та Л. А. Клименка «Довгі хвилі в економіці. Коли суспільство змінює шкіру», яка вийшла у 1989 році, і є одним із перших в радянській науковій літературі досліджень про «великі цикли», автори аналізують стан марксистських досліджень про великі хвилі, досліджують немарксистські концепції, підіймають дискусійні питання щодо існування великих хвиль в соціалістичному господарстві.

Разом з тим, економічні теорії М. Кондратьєва в цілому були та залишаються дотепер предметом широкої дискусії між вченими. Це зрозуміло, якщо розглядати їх не як деяку задану догму, а як реальний об'єкт наукового аналізу.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є визначення методологічних особливостей концепції соціальної економіки М. Кондратьєва та окреслення напрямів її застосування в сучасних умовах економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність теоретичного аналізу соціальної економіки М. Кондратьєва можна пояснити наступним. Система його поглядів, теоретичних і емпіричних досліджень, які, до речі, не були завершені, виглядають як своєрідний синтез радянської та світової економічної й соціальної наукової думки першої чверті ХХ століття. М. Кондратьєв належав до вузької групи спеціалістів, які

намагалися вийти із рамок розділення суспільних наук, які намагалися піддати аналізу економічне життя, сучасником якого він був, намагаючись побудувати єдину концептуальну схему міждисциплінарного синтезу.

Характерні особливості наукової творчості М. Кондратьєва пов'язані із наступним. По-перше, це об'єктивний підхід до аналізу соціально-економічних подій свого часу; по-друге, при інтерпретації соціально-економічних явищ потреба уникати всякого роду соціальних міфів і легенд; по-третє, бажання впевнено стояти на ґрунті фактів при оцінці і прогнозі майбутніх подій; по-четверте, з одного боку, віра у можливість наукового прогнозу, з іншого – тверезий скептицизм в оцінці можливостей наукового знання.

Починаючи аналізувати економічне вчення М. Кондратьєва, слід зосередити свою увагу на специфіці, пізнавальних принципах і функціях соціальної економіки.

У найбільш загальному вигляді «соціальна економіка» – це наука про сучасне цивілізоване громадянське суспільство. Це наука про той соціально-економічний устрій (за німецькою термінологією «порядок»), який виявився не тільки вдалою теоретичною конструкцією, але й був підтверджений практикою, життям численних цивілізованих країн світу.

Видатний мислитель – енциклопедист (економіст, соціолог, психолог, антрополог, історик) ХХ століття Ф. ф. Хайек, вивчаючи «соціально-економічні порядки» різних країн і різних народів, узагальнив їх у формулі «розширеного порядку людського співробітництва». Базуючись на цій формулі можна сформулювати «соціальну економіку» як науку про закони й закономірності «громадянського співробітництва», досягнення «соціального консенсусу», пошук «соціального компромісу» з метою створення загального добробуту в нашому складному й суперечливому світі.

М. Кондратьєв не був прихильником якоїсь окремої економічної теорії у «вузькому розумінні». Представники цього підходу виділяли широкий круг соціальних факторів і явищ, які обумовлювали господарське життя сучасного суспільства, і в кінцевому підсумку, визначаючих ті інсти-

туційальні та соціально-економічні умови, в межах яких реалізуються різні моделі економічної поведінки. Це відрізняє його та деяких інших видатних вчених-економістів від більшості представників сучасної економічної думки.

Останні орієнтувалися на більш лаконічні визначення предмету економіки, які засновуються на абстрактній моделі раціонального максимізатора, з метою побудови чистої дедуктивної системи, що нагадує теорію природних наук. Зрозуміло, що вимагати від моделі економічної людини обліку всіх головних, сутнісних людських рис, означає, вимагати відмови від поділу праці між науками, що здається неприйнятним. Але з іншого боку, існує загроза «зворотного знаку», коли висновки, одержані за допомогою абстрактної моделі економічної людини, без необхідних наступних ланок і застережень застосовуються до оцінки реальної поведінки людини.

Означені положення цілком можна використовувати для сучасного визначення предмету економічної теорії, яке домінує в межах так званої основної течії і концентровано відображені у визначенні Л. Роббінсона. Економічна наука – це наука, яка вивчає людську поведінку з точки зору відношення між цілями і обмеженими засобами, які можуть мати різне використання [13].

Приведене визначення предмета економічної теорії базується на проблемах раціонального вибору, порівняння цілей і обмежених ресурсів для їх досягнення, в якій би сфері діяльності цей вибір не здійснювався. Це визначення, яке називається «формальним» акцентує увагу на постулатах і принципах раціонального вибору і тих теоремах максимізації, які лежать в основі економічного аналізу.

Очевидно, що принцип максимізації, який знайшов своє застосування в граничному аналізі, не може служити універсальним засобом пояснення поведінки конкретних людей, включених в разі потреби в господарське життя суспільства і діючих, в тому числі методом проб та помилок. Крім того, самі процедури максимізаційної поведінки, відображені в економічному аналізі, конкретні технології оптимізації корисності, продуктивності, компетентність конкретних

людей, які орієнтовані на реалізацію своїх господарських переваг і ті соціально-економічні, соціально-культурні та інституціональні умови, в рамках яких реалізуються ці дії. Важливо відмітити, що це не одне і теж. Останнє положення підтверджується чисельними фактами критики сучасної економічної теорії з боку фахівців-економістів. Наприклад, В. Баумоль вважає, що використання математичного апарату зайшло занадто далеко, тоді як інші напрямки і методи дослідження практично ігноруються. В. Леонт'єв підкреслював, що кількісні методи неадекватні тим реальним економічним проблемам, які намагаються вирішити [14].

В кінцевому підсумку мова йде не про структуру і апарат конкретної економічної теорії, в якості передумови якої домінує модель максимізації, а про те, чи може ця модель виступати універсальним пояснювальним засобом реальної людської поведінки в сфері економіки? Очевидно, що ні. Тому, в зв'язку з цією обставиною, неокласична модель раціонального вибору піддавалася і піддається нині критиці за свою абстрактність і спрощеність, в також доповнюється і спростовується безліччю способів.

М. Кондратьєва треба віднести до категорії економістів-методологів, які, розробляючи конкретну проблематику в межах економічної науки, тісно пов'язували її з передумовними проблемами самої економічної теорії. З тих небагатьох фрагментів його робіт, які дійшли до нас, можна зробити певний висновок про ті методологічні підстави, на яких базуються його економічні концепції.

Можна погодитися із судженням, що сучасні моделі економічної людини та їх модифікації, які ті чи інші теоретики включали (явно або неявно) в підстави економічної науки, можна доповнити його оригінальними теоретичними розробками. На жаль, останні, залишилися без наукової уваги, хоча вони, без сумніву, за оригінальністю і широтою наукових узагальнень не поступаються розробкам визнаних теоретиків європейської економічної науки.

Слід зазначити, що М. Кондратьєв володів оригінальним цілісним теоретичним баченням економічного життя суспільства, і будь-які приватні проблеми він інтерпрету-

вав у відповідності зі своїм розумінням системної детермінації соціальних і економічних явищ суспільного життя. Інша справа, що він, з відомих причин, не зміг викласти повністю свою концепцію соціальної економіки, яку сучасники можуть відтворити на основі аналізу незначних фрагментів, відновлених і опублікованих на початку 90-х років ХХ століття.

Розробляючи визначення економіки або господарського життя суспільства, М. Кондратьєв детально досліджує ту соціальну основу, на базі якої відтворюється вся структура економічних відносин і виникає такий відносно самостійний сегмент суспільного життя як економіка.

Спробуємо це показати, давши короткий аналіз його соціально-філософських і соціологічних поглядів, з яких послідовно виводиться його концепція соціальної економіки, що базується на стохастичному методі соціально-економічного аналізу. Це спеціально підкреслюється деякими дослідниками, які вважають, що визначення суспільства М. Кондратьєв дає, відштовхуючись від понять, що мають яскраво виражений «статистичний» підтекст, який чим далі, тим більше акцентується автором. Категорія «соціальна сукупність, популяція», яку використовує М. Кондратьєв, це статистично фіксована реальність масових соціальних економічних явищ. Вона дозволяє шляхом застосування методів статистики, фіксувати закономірності суспільного життя, що виникають як стійкі і довгострокові тенденції її функціонування і організації.

Достатньо привабливими є судження М. Кондратьєва про предмет економічної теорії. Розробка цієї проблематики здійснюється Кондратьєвим на базі його концепції соціальної економіки, а саме, тієї його частини, де він намагається дати обґрунтування і пояснення реалізації соціально-економічних законів в рамках соціальних систем. З точки зору М. Кондратьєва, такі соціально-економічні явища як акти обміну, купівлі, продажу, виробництва і т.п. проявляються в одиничних актах поведінки людей. Тобто в цьому випадку вони постають перед нами у їх приватному, особливому прояві, яке злито з елементарними одиничними явищами і не можуть виявити свої законо-

мірності. Останні починають проявлятися як масові акти в рамках певної сукупності (системи) даних одиничних явищ.

Кожна громадська сукупність, має об'єктивні межі тієї часової довготривалості, в рамках якої вона зберігає свою соціальну якість, і може розглядатися як відносно однорідне і стійке явище, що триває в часі. У зв'язку з цим соціально-економічні закономірності даного суспільства мають свої межі прояву, як в просторі, так і в часі, а всяка екстраполяція цих закономірностей за ці межі і практично і теоретично малопродуктивні. У той же час, соціально-економічні явища виникають на «перетині» кількох соціальних сукупностей і є продуктом взаємодії безлічі елементарних одиничних явищ, що вказує на складність виокремлення специфічних соціальних якостей, які характеризуються особливістю тих областей соціальної реальності, які ми вивчаємо. Одна з особливостей соціальної економіки М. Кондратьєва полягає в наступному. Вона як система цілісних соціально-економічних знань є методологічним фундаментом його економічної теорії. Соціальна економіка виконує функцію не тільки передумовних постулатів і гіпотез, які в сучасній економічній теорії носять короткий і часто не обов'язковий характер, а й пояснюючого каркасу розуміння того реального соціального змісту, яке ховається за чисто абстрактними економічними побудовами, категоріями, поняттями і концепціями.

Методологічна особливість концепції соціальної економіки М. Кондратьєва полягає також в тому, що він, розробляючи визначення господарського життя суспільства, розглядає її як реальну сукупність. Остання, володіючи своєю конкретною системною якістю, є органічною частиною соціального цілого, взятого лише в спеціальному розрізі. Це, здавалося б, очевидне положення, є фундаментальною основою його соціо-економічної теорії, оскільки воно не є лише загальним твердженням, а конкретизується в соціально-філософському і загально-соціологічному вступі, що передує його економічній концепції.

Очевидно всі категорії економічної теорії, які розробляв М. Кондратьєв надалі, незважаючи на їх абстрактний характер, не

існують «автономно», а є «перетвореним елементом» діяльності людей і їх поведінкових сукупностей, що спеціалізуються в різних секторах господарського життя. Таким чином, системна якість господарського життя, відбите в комплексі спеціальних категорій і понять економічної теорії, є похідним масової поведінки людей, персонального ряду господарського життя. Цей персональний ряд відповідає рисам того соціального ладу, в якому вони мешкають. Отже, можна говорити про те, що кожен персональний ряд соціальної поведінки, який реалізується в межах господарської сфери, відображає поведінку людей з певним колом потреб, з певним розумовим рівнем, технічними навичками, моральними, правовими та господарськими можливостями.

Зазначені акти поведінки за своєю формою і змістом впливають з умов суспільного життя. Саме вони складають акційний ряд соціального господарства. Соціальні дії, володіючи загальними особливостями, в той же час відповідним чином спеціалізовані, так як є похідним продуктом, відображають спеціалізацію тих різноманітних факторів, які забезпечують дію господарського життя суспільства. З цього положення випливають важливі змістовні (онтологічні) положення концепції соціальної економіки М. Кондратьєва.

По-перше, господарське життя суспільства – це система спеціалізованих соціальних дій людей, яким, з одного боку, властиві загальні особливості і характеристики соціальної поведінки в усьому їх багатстві та розмаїтті. З іншого боку – ці соціальні дії в своєму масовому вираженні «оформляються» під впливом матеріальних, технологічних, інституційних та інших системних факторів, які конституюються в рамках господарського (економічного) сектора суспільного життя.

По-друге, система господарських дій людей не є автономним компонентом економіки, вона виступає реальним активним чинником динаміки економічної сфери і знаходиться в стані взаємної детермінації з кореспондуючою їй системою суспільно-господарських відносин.

По-третє, система суспільно-господарських відносин і система соціальних дій,

яка їх матеріалізує, еволюціонують, розвиваються і знаходяться в стані «постійного пошуку» динамічної рівноваги. Відтворюючи одна одну, і зберігаючи цілісність і відносну стабільність тієї реальної сукупності, яка є «живим» господарським життям, вони можуть (при певних умовах і деформуючих обставинах що виникають або всередині цієї цілісної системи взаємної детермінації, або поза нею) бути розбалансовані.

Світовій економічній науці М. Д. Кондратьєв відомий, перш за все, як автор теорії великих циклів господарської кон'юнктури. В ряді своїх робіт, серед яких виділяються монографія «Світове господарство та його кон'юнктура під час та після війни» (1922 р.) і доповідь «Великі цикли економічної кон'юнктури» (1925 р.), вчений розвивав ідею множинності циклів, виділив різні моделі циклічних коливань: сезонні (довготривалість менш року), короткі (довготривалість 3–3,5 роки), торгово-промислові (середні) цикли (7–11 років), і, нарешті, великі цикли (48–55 років)

Основними постулатами теорії кон'юнктури М. Кондратьєва є наступні теоретико-прогностичні положення. Конкретна соціально-економічна дійсність, як вона нам дана в досвіді, мінлива, різноманітна і складна. Ці властивості економічної дійсності є основними причинами труднощів її наукового пізнання. Якщо, проте, наукове пізнання дійсності все ж можливе і виявляє певні успіхи, то лише тому, що наука аналітично розкладає конкретну дійсність на більш прості і однорідні елементи і лише потім дає їх синтез.

М. Кондратьєв, як це було розглянуто раніше, стояв на принципово реалістичних позиціях наукового пізнання як такого, що має своїм предметом світ об'єктивної реальності. Вона дається дослідникові в досвіді, який представлений, в тому числі дискретному полі різних концептуальних схем і інструментальних процедур наукового аналізу, виділяють і аналізують певний зріз соціальної реальності. Зазначені концептуальні схеми є підставою наукового синтезу, який є результатом наукових узагальнень, і відображають рівень наукового знання в даних конкретно-історичних умовах.

Для всіх його наукових узагальнень і

висновків, з одного боку, властива гранична обережність прогностичних висловлювань, з іншого боку – бажання чітко визначити межі істинності кожного наукового судження, в системі яких формується той чи інший прогноз або та чи інша наукова гіпотеза. Свою теорію соціально-економічної динаміки Кондратьєв послідовно застосовував у багатьох випадках: при аналізі економіки сільського господарства до і після революційної Росії, і при аналізі кон'юнктури світового господарства під час і після війни, і при дослідженні інших проблем. В теорії економічної кон'юнктури М. Кондратьєва послідовно розглядалися наступні проблеми: проблема економічної рівноваги економічних систем; проблема співвідношення економічної статистики, динаміки і генетики; проблема дослідження динамічних закономірностей і співіснування двох, якісно відмінних кон'юнктурних процесів – оборотних, хвилеподібних і необоротних, еволюційних.

Комплекс теоретичного вирішення цих проблем, сформульований М. Кондратьєвим, становить той багаж теорії кон'юнктури, яка сприяла появі його концепції довгих кон'юнктурних циклів. Остання стала, поперше, одним з фундаментальних компонентів сучасної економічної теорії, яка породила цілий комплекс теоретичних гіпотез і прогнозів; по-друге, стимулюючим фактором розвитку сучасної економічної науки, в тому числі вітчизняної, де теорія Кондратьєва постійно виступає в якості об'єкта плідних дискусій і наукових суперечок. Чотири емпіричні «правильності», регулярності, які М. Кондратьєв виявив в системі довгих циклічних коливань, на думку деяких авторів, містять передумови для виникнення основних теоретичних напрямків сучасних досліджень довгих хвиль економічної кон'юнктури.

Концепція економічної кон'юнктури М. Кондратьєва, базується на розмежуванні і субординації таких категорій як економічна статика, економічна динаміка і визначені поняття – еволюційні і хвилеподібні процеси. Характеризуючи категорію статистики, М. Кондратьєв відмічав, що вона має значення для економічної теорії як евристичний елемент наукового знання, що дозволяє будувати різні гіпотетичні моделі поведінки

економіки, абстрагуючись від реальних стохастичних процесів економічної динаміки.

Якщо і можна протиставляти статику і динаміку відносно одна одної, то тільки в теорії, як динамічну і статичну точки зору. Це необхідний методологічний прийом, за допомогою якого формується певна статична модель економічної системи, яка дозволяє розглядати стаціонарний стан економічної системи з метою пошуку закономірних і відносно стійких зв'язків між її елементами. Відкриття цих зв'язків дає вельми багато для розуміння дійсності. Особливо, якщо взяти до уваги, що при всій мінливості економічного життя її елементи, не перебуваючи ніколи в статичному стані, все ж виявляють відому стійкість.

М. Кондратьєв попереджав, що екстраполяція статичної моделі на реальну дійсність малопродуктивна, так як починає заміщати реальність економічного життя тими уявленнями про неї, які склалися в свідомості окремих вчених.

Отже, на думку М. Кондратьєва, єдиним способом розгляду статичної моделі є перехід в методологічних цілях від дійсності до уявного статистичного її стану. Таким чином, слід повторити важливе положення М. Кондратьєва – моделі статичного стану економіки є допоміжним аналітичним засобом, яке дозволяє побудувати ідеальну конструкцію варіацій економічних елементів. Але вона може оперувати цими варіаціями не для того, щоб досліджувати реально діючі динамічні процеси і її закономірності по суті, а лише для того, щоб показати, що ці варіації і коливання елементів, при взятих вхідних передумовах, неминуче ведуть до стану рівноваги, яке фактично тільки і досліджується. Будь-яка ж пряма екстраполяція моделей статичної моделі на реальні процеси економічного життя призводить до «заміщення» цими моделями економічної реальності.

Висновки. М. Д. Кондратьєв стоїть в числі тих вчених, які зуміли зайняти почесне місце в галереї великих економістів. Його слід віднести до представників одного з складних напрямів – «методологічного синтезу». Метою вченого стала розробка єдиної системи наукових поглядів (філософських, соціологічних, економічних), які за структу-

рою та принципами побудови представляють собою систему передумовних знань, ґрунтом його соціально-економічних теорій.

Соціальна економіка М. Кондратьєва, з одного боку, є одним з продуктивних прикладів побудови міждисциплінарного синтезу соціальних наук, які вивчали економічне життя суспільства, а з іншого боку, вона представляє собою сукупність принципів та методів пізнання, які можуть орієнтувати дослідника в його наукових доробках. Він рекомендує до використання такі методи моделювання соціально-економічних процесів, які розглядають економічне життя як «незамкнуту систему», включену в процес соціокультурної динаміки всього суспільства в цілому.

Вперше у світовій економічній науці М. Кондратьєв зумів довести, що час є самостійною і важливою категорією, з якою треба рахуватися при регулюванні господарства будь-якої країни. Великі цикли, на думку вченого, народжуються після або разом із серйозними нововведеннями в економічному житті суспільства (упровадження значних винаходів і відкриттів учених, поява на світовому ринку нових груп країн і т.д.). Дослідження і висновки М. Д. Кондратьєва ґрунтуються на емпіричному аналізі великого числа економічних показників різних країн на досить довготривалий проміжок часу, який охоплює 100–150 років.

Основні принципи та положення теорії кон'юнктури, розроблені М. Кондратьєвим, можуть служити теоретичним та методологічним фундаментом сучасної концепції соціально-економічного пізнання.

Література

1. Україна-2014: соціально-економічна криза та пошук шляхів реформування. Експерти про стан і перспективи економіки. Громадяни про ситуацію в країні, про владу, її підтримку, відповідальність. – К.: Центр Розумкова, видав. «Заповіт», 2014.
2. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. / Пер. с англ. – М.: ЭКСМО, 2008.
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М., 1982.
4. Митчелл У. Экономические циклы. – М., 1930; Мизес Л. фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории. – Челябинск: Социум, 2005.
5. Бродель Ф. Время мира. Материальная цивилизация, экономика и капитализм / Ф. Бродель. –

Т.3. – М., 1992.

6. Rostow W. W. The stages of Economic Growth. N. Y. 1960. (Ростоу В. В. Стадии экономического роста. – Нью-Йорк, 1981.

7. Абалкин Л. Научное наследие Н. Д. Кондратьева и современность / Л. Абалкин // Вопросы экономики. – 1992. – №10. – С. 4–17.

8. Давыдов Ю. Н. Д. Кондратьев и вероятностно-статистическая философия социальных наук / Ю. Давыдов // Кондратьев Н. Д. Основные проблемы экономической статистики и динамики. – М., 1991. – С. 453–524.

9. Макашева Н. Н. Д. Кондратьев и экономическая мысль первой четверти XX в.: проблемы методологии // Экономика и математические методы. – 1992. – Т.28. – вып.2. – С. 165–173.

10. Меньшиков С. М. Длинные волны в эко-

номике. Как общество меняет кожу. – / С. М. Меньшиков, А. А. Клименко. – М., 1989.

11. Полетаев А. Концепция «длинных волн» в историко-социальных исследованиях (Исторические обзоры) / А. Полетаев, И. Савельева // Рабочий класс и современный мир. – 1988. – №5. – С. 219–227.

12. Яковец Ю. Наследие Н. Д. Кондратьева: взгляд из XXI века / Ю. Яковец // Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. – М., 2002. – С. 708–736.

13. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Принципы. Проблемы и политика: в 2 т.: пер. с англ. – М., 1996. – С. 66–67.

14. Леонтьев В. Экономическое эссе. Теории, исследования, факты, политика / В. Леонтьев. – М., 1990.

СОЦИАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА В РАБОТАХ Н. Д. КОНДРАТЬЕВА

А. А. Кузнецов, к. и. н., доцент, Национальная металлургическая академия Украины, Институт интегрированных форм обучения

В статье рассмотрены актуальные проблемы научного наследия выдающегося представителя экономической мысли конца XIX – начала XX ст. Н. Д. Кондратьева, с именем которого связаны концептуальные положения социальной экономики. Определено, что методологическая особенность концепции социальной экономики Н. Кондратьева состоит в том, что он, разрабатывая определение хозяйственной жизни общества, рассматривает его как реальную совокупность, которая имеет свое конкретное системное качество, есть органичной частью социального целого, взятого лишь в специальном разрезе.

Ключевые слова: социальная экономика, социально-экономический строй, экономическая теория, экономическая конъюнктура, общественное благосостояние, научное прогнозирование, институционализация.

SOCIAL ECONOMY IN THE WORKS OF N. D. KONDRATIEFF

O. A. Kuznetsov, Ph. D (Historical), Ass. Prof., National Metallurgical Academy of Ukraine, Institute of Integrated Forms of Education

The important issues of scientific heritage of an outstanding representative of the economic thought of the late 19th – early 20th century, N. D. Kondratieff, whose name is associated with conceptual provisions of the social economy, are considered. It is determined that methodological features of Kondratieff's concept of social economy consist in developing the definition of the economic life of society: he regarded it as a real set having its own specific quality system and being an organic part of the social whole, only taken in a special section.

Keywords: social economy, social and economic structure, economic theory, economic conditions, social welfare, scientific forecasting, institutionalization.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Пилипенко Ю. І. Надійшла до редакції 08.08.16 р.